

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ «МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ»

Медіація у кримінальних справах: Україна та Європейські країни

*Геренко Т. О., студентка гр. Юм-21 юридичного факультету СумДУ
Науковий керівник – Куліш А.М., д.ю.н., професор, декан юридичного
факультету СумДУ*

Медіація у світі стала однією з найбільш поширених форм ведення процедури примирення потерпілого і правопорушника. В.Т. Маляренко ототожнює поняття медіації та примирення, а швейцарські фахівці, наприклад, розрізняють їх. Якщо у межах примирення сторони знаходять спільне вирішення певного конфлікту, що лежить у правовій сфері, то медіація покликана не лише примирити дві конфліктуючі сторони, а й зняти соціальний конфлікт як такий загалом. Але ключовою відмінністю є те, що примиритель в змозі забезпечити сторони правовою інформацією та запропонувати можливе вирішення ситуації. Іншими словами примиритель може бути більш директивним та активніше втручатися у справу у порівнянні з медіатором [4].

Визначення кола кримінальних ситуацій, щодо яких може бути застосована медіація не повинна групуватись на класифікації кримінальних справ, яка застосовується в кримінальному праві. Коли мова йде не про вплив наслідків медіації на процес кримінального провадження, а про розв'язання конфлікту між конкретними особами, доречно застосовувати інші критерії відбору справ, які б окреслювали певні характеристики кримінальних ситуацій. Важливим ознаками ситуацій, які можуть бути розв'язані шляхом медіації є наступні положення.

1. Наявність конкретної потерпілої особи. Застосування медіації доречно в тих випадках, коли є конкретна особа, визнана потерпілою стороною. Так, у випадку, коли мова йде, скажімо, про незаконне зберігання наркотичних засобів з метою власного вживання, медіація є недоречною, оскільки потерпіла сторона відсутня. У випадку де, потерпілою стороною визнано юридичну особу, доцільність застосування медіації потрібно розглядати в кожному випадку окремо. Так, якщо є можливість визначити конкретну потерпілу особу (наприклад, власника невеличкого магазину), то проведення медіації є доречним. Коли мова йде про великі підприємства, де крадіжка товару не спричиняю значних збитків для власників предметом обговорення не можуть бути почуття, переживання чи ставлення конкретної особи, що є важливим для успіху медіації між потерпілим та правопорушником.

2. Визнання правопорушником факту вчинення злочину. Сторони, які вже не здатні довіряти одна одній, але тим не менше, кожна з них очікує першого кроку з боку супротивника, щоб мати змогу знайти вихід з глухого куту повинні застосувати медіацію. Під час медіації між потерпілим і правопорушником обов'язок першого кроку надається саме правопорушнику.

Саме зустрічний крок правопорушника, який готовий добровільно нести відповідальність за усунення завданої злочином шкоди може стати тим поворотним пунктом, який спрямує вирішення конфлікту у конструктивне русло.

3. Характер вчиненого злочину. Тут слід зазначити, що коли йдеться про характер вчиненого злочину, мова не йде про його тяжкість, згідно кримінального права. Тут маються на увазі ті характеристики кримінальних ситуацій які перешкоджають проведенню медіації між потерпілим та правопорушником. Так, медіація скоріше за все не є доречною у випадку цинічного умисного злочину та організованої злочинності. Спірним на сьогодні також є питання результативності медіації у випадках домашнього та сексуального насильства. Тим не менше, програми відновного правосуддя у зазначених випадках успішно діють в деяких країнах Західної Європи, де для проведення зустрічей між потерпілими та правопорушниками залучаються досвідчені медіатори, які також пройшли спеціальне навчання [2].

Для того, щоб зрозуміти суть, того що відбувається та допомогти сторонам у вирішенні їх конфлікту необхідно розглядати взаємодію сторін в більш загальному соціальному контексті [1]. Через поширення стереотипних уявлень не лише на безпосереднього учасника конфлікту, але й на його соціальне оточення та близьких, вирішення першопочаткової проблеми, що призвела до виникнення конфлікту, вже не означає вирішення самого конфлікту, який став більш комплексним. За таких обставин для вирішення доцільніше використовувати такі інструменти, які дозволять залучити до діалогу всіх можливих залучених до конфлікту осіб.

Досвід впровадження програм відновного правосуддя в Європі свідчить про переважне дотримання принципу добровільності участі у медіації потерпілого та правопорушника. Так, проведення медіації в кримінальних справах у Чеській Республіці, Польщі, Бельгії, Болгарії, Австрії та інших краях можливе лише за добровільної згоди учасників кримінальної ситуації [5; 24; 6, с. 26]

В Польщі, принцип конфіденційності процесу медіації закріплений у етичних нормах діяльності медіаторів. Проте це не відображено належним чином у польському законодавстві, згідно якого медіатор може бути викликаний в суд в якості свідка. Практики програм відновного правосуддя в цій країні на сьогодні прагнуть закріплення принципу конфіденційності процесу, оскільки переконані що недовіра, зокрема, правопорушника до медіатора, може значною мірою впливати на успішність самого процесу та бажання правопорушників приймати в ньому участь і бути щирими. Так, в Польщі було внесено пропозиції доповнити статті кримінально-процесуального кодексу, які визначають можливості застосування медіації, словами: «Не можна допитувати медіатора як свідка щодо фактів, які він дізнався в процесі проведення медіації, тобто медіатор зобов'язаний зберігати їх у таємниці, окрім випадків, якщо ці факти можуть спричинити вчинення нового злочину у цей час» [3, с. 65].

В деяких Європейських країнах, як наприклад в Болгарії, принцип конфіденційності медіації передбачено законодавством. Так, в ст. 5 закону про медіацію зазначено: «Учасники процедури медіації повинні зберігати таємницю щодо всіх обставин, фактів і документів, які стали їм відомими в ході процедури» [1].

Отже, призначення медіації в кримінальних справах полягає у виконанні таких завдань:

- забезпечення “відновного способу” вирішення конфліктів шляхом залучення потерпілого та правопорушника до активної участі в процесі відшкодування заподіяної злочином шкоди;
- надання можливості учасникам кримінальної ситуації обговорити правопорушення, отримати відповіді на свої запитання виразити свої почуття та набути відчуття вирішення ситуації;
- надати їм можливість розробити взаємоприйнятний план щодо відшкодування заподіяної злочином шкоди.

Література:

1. Закон про медіацію (посередництво) №110 від 17 грудня 2004г., Болгарія. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml>
2. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід. Конфліктологічний аспект[Електронний ресурс].- Режим доступу:http://www.commonground.org.ua/dld/doc/Prokopenko_CrimeAsConflict.pdf
3. Розвиток медіації в Україні. Польсько-Українська співпраця: Збірник статей/ наук.редактор Войтюк І.А. – К.: «Арт-Бюро», 2004. – 228с.
4. Медіація (примирення) – новела кримінального права та кримінального процесу України[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=медіація%20в%20кримінальних%20справах&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CDAQFjAA&url>
5. Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe. Final report of AGIS Project. European Forum for Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, 2005.
6. Rebuilding Community Connections – Mediation and Restorative Justice in Europe.-Council of Europe, 2004. – 123 p.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 216-217.